

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2024

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B:	Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C:	Dibopeho tsa Puo le Melao ya Tshebediso ya Puo	(40)

2. Araba dipotso TSOHLE.
3. Qala KAROLO ka NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. Seha mola qetellong ya KAROLO ka NNGWE.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela kaha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao tjena:
KAROLO YA A:	Metsotso e 45
KAROLO YA B:	Metsotso e 20
KAROLO YA C:	Metsotso e 55
9. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehlwe mefuta e MMEDI ya ditema. Bala tema E NNGWE le E NNGWE ka tlhoko, o nto araba dipotso tsohle tse botsitsweng temeng ka nngwe.

Araba ka lentswe le LE LENG feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

TEMA YA A

**'MATSATSI A 16 A BOITSEKO'
'NA HO ETSWA HO LEKANENG?'**

- 1 Ke dilemo jwale ho kentswe tshehetsong leano la ho lemosa le ho ruta setjhaba ka ho nka mehato thibelong ya diketso tsa dikgoka ho basadi le bana naheng ena. Letsholo lena le nkang matsatsi a 16, le qala ka la 25 Pudungwana ho isa ho la 10 Tshitwe, le kgothaletsa setjhaba ho nkamehato e itseng ya ho se tlalehe feela diketso tsa dikgoka tse etswang ho basadi le bana empa le ho ba le tsebo ka matshwao a teng, tshireletso le ho thoba maikutlo a diphofu tsa diketso tsa dikgoka. O mong wa mehato e totobetseng thibelong ya diketso tsa dikgoka ho basadi le bana ke ho tlaleha diketso tsena sepoleseng ka tshebetso ya tlolo ya molao makgotleng a dinyewe moo baetsi ba ketso tsena ba ka fumanwang ba le molato le ho fumantshwa dikotlo tse boima. Na mmuso le setjhaba ba etsa ho lekaneng ho ruta, ho elelliswa le ho kgothaletsa thibelo ya diketso tsena tseo tse ding di etswang phatlalatsa mme di etswa ke batho ba ka sutjwang, ba tsejwang ke diphofu le ba bang ba batho setjhabeng esita le mapolesa? Diketso tsena boholo di etswa ke batho ba batona mme tse ding tsa tsona di etswa ka hara malapa ke batho ba tsejwang ke diphofu. 5 10 15
- 2 Nakong e nngwe diphofu ha di tlalehe diketso tsena ka mabaka a mangata, ao a mang a kenyeletsang tshabo ya mefuta e itseng, tshabo ya ho senya dikamano dipakeng tsa phofu le motho ya e hlokoletsang kapa tshenyo ya dikamano le ditho tse ding tsa lelapa, tahlehelo ya menyetla e itseng, ho kenyeletswa le menyetla ya tlhokomelo le kuno ho mohlakofatswa tseo nakong e nngwe di etswang ke mohlakofatsi. Lebaka le leng le etsang hore diphofu tsa dikgoka di se tlalehe diketso tsena ke ho tshaba ho fetoha sephoqo lelapeng kapa hara setjhaba. Diketso tsa dikgoka ho basadi le bana di etswa hangata ke batho ba se nang lesedi le phethahetseng, bao thuto le diteko tsohle tsa thibelo di sa finyelleng ho bona. Bana ke batho ba se nang moputso o motle, ba bang ke batho ba sa rutehang, ba bang ke batho ba hlokanang mesebetsi mme ba futsanehile haholo. Ke batho bao nakong e nngwe ba fumanehang diterateng le dibakeng tsa boithabiso. Matsapa le matsholo a etswa ho sa tsotellwe karolo tsena tsa batho ba ka nnang ba etsa diketso tsa dikgoka. 20 25

3	Mekgatlo ya setjhaba e jwalo ka sepolesa le dikarolo tse ding tsa mmuso di tswafa ho ya dibakeng tse tletseng diphokojwe tsena tseo ho leng bobebe ho ka hlokomedisa batho ka tsona. Bofokodi bo bong bo bonahalang ke ho se tswellise letsholo la 'matsatsi a 16 a boitseko' selemo ho pota, ho ka behang letsholo lena maemong a phahameng a tlhokomediso. Mekgatlo ya ditaba e sala morao matsholo nakong e behilweng feela, boholo e pepa matsholong a etswang ke mmuso le mekgatlo e hlaheletseng setjhabeng. Sebopeho sa letsholo lena ka nako e nngwe se a fetoha. Morero wa sethatho o se o nyamela, maikutlo a tsepamiswa ho 'dikarolwana tse itseng feela'. Ke nako ya ho fetola tsela eo letsholo lena le etswang ka yona. Ho lokela ho ntshwa matsholo ka hara dikopano le dipitso ho a isa diterateng le dibakeng tsa boithabiso moo diketso tsa dikgoka di etsahalang teng.	30 35 40
---	---	----------------

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa koranteng ya *Re a betla*, Tshitswe 2022:1]

- 1.1 Hlwaya lebaka la mongodi la ho ngola ka matsatsi a 16 a boitseko. Sheba mela ya 1–2. (1)
- 1.2 Bolela diphofu TSE PEDI tsa tlhekefetso. Sheba mola wa 2. (2)
- 1.3 Matsatsi a 16 a boitseko a qala neng? (1)
- 1.4 Hlahisa sephetho seo makgotla a dinyewe a ka se fumantshang ba molato. Sheba mola wa 10. (1)
- 1.5 Hlwaya lehlalolsonngwe la lentswe 'mahlatsipa' temeng. Sheba mola wa 15. (1)
- 1.6 Qolla mabaka A MABEDI a etsang hore diphofu di tshabe ho tlaleha diketso tse etswang ho bona ka dikgoka. Sheba seratswana sa 2. (2)
- 1.7 Bontsha phapano dipakeng tsa mohlokofofatswa le mohlokofofatsi. Sheba seratswana sa 2. (2)
- 1.8 Hlalosa setshwantsho se hlahiswang ke mongodi ka mekgatlo ya ditaba le sepolesa. Sheba seratswana sa 3. (2)
- 1.9 Fana ka sebaka SE LE SENG moo diketsahalo tsa dikgoka di etsahalang teng. (1)
- 1.10 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela, o be o tshehetse karabo ya hao.

Polelo e latelang e re bopela mkgabisopuo ofe?

'... di tswafa ho ya dibakeng tse tletseng diphokojwe tsena.'

A. Tshwantshiso
B. Pebofatso
C. Papiso
D. Mothofatso (2)
- 1.11 Akaretsa mohopolo wa sehlooho wa tema. (2)
- 1.12 Phetha se ka etswang ho fedisa diketso tsa dikgoka. Sheba mela ya 39–40. (2)

1.13 Na o dumellana le mohopolo wa hore ho tlaleha diketso tsa dikgoka sepoleseng ho tla di fedisa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.14 Lokodisa ditaba tse ka masakaneng ho ya ka tatelano ya kamoo di hlahelang kateng temeng.

(Mekgatlo ya ditaba e sala morao matsholo; Morero wa sethatho o se o nyamela; Diketso tsena di etswa phatlalatsa.) (1)

1.15 Bolela hore polelo e latelang ke NNETE kapa MAFOSI. Tshehetsa karabo ya hao.

Ke basadi le bana feela ba hlokofofatswang ka diketso tsa dikgoka. (2)

TEMA YA B: BOKGONI BA HO BOHA

Boha tema ena, ebe o araba dipotso tse e latelang.

[Se qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa ho [google.com](https://www.google.com)]

1.16 Maikutlo a renang temeng ee ke afe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.17 Ke eng seo o ka se etsang ha o iphumana o lokela ho phela le merabe e meng? (2)

1.18 Na seo o se bonang temeng ee se ne se ka etsahala pele ho demokrasi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala tema e latelang ebe o e kgutsufatsa ka ho hlahisa dintlha TSE SUPILENG tsa sehlooho tse buang ka **mekgwa ya ho itokisa maikutlo ha batswadi ba hlalana**.

HLOKOMELA:

1. Kgutsufatsa mekgwa ya ho itokisa maikutlo ha batswadi ba hlalana ka dintlha TSE SUPILENG tsa mantswe a sa feteng a 60.
2. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho isa ho 7.
3. Ngola polelo e nngwe le e nngwe moleng wa yona o motjha.
4. Bontsha PALO YA MANTSWE qetellong.

TEMA YA C**MEKGWA YA HO ITOKISA MAIKUTLO HA BATSWADI BA HLALANA**

Hangata batswadi ba etsa qeto ya ho hlalana hobane ba dula ba lwana ka mehla, maikutlo a bona a se a fetohile, ho se tshepahale kapa tshebediso e mpe ya dithethefatsi, e seng ka lebaka la ho hong hoo ngwana a ho entseng.

Ngwana a ka ikutlwa a kenne, a saretse kapa a thabile haeba batswadi ba ne ba lwana haholo. Ho sa tsotellehe hore o ikutlwa jwang, ho bohlokwa ho bontsha maikutlo a hao. Ha ho hlokahale hore o ikutlwe o le molato ka seo o ikutlwang sona.

Buisana le batho bao o ba utlwisisang bakeng sa ho o tshehetsa. Ka mohlomong ho na le bao o tsebang hore ba fetile mathateng ana. Ho bua le batswadi ka sephetho sa ho hlalana ha bona ho ka tlisa phapano e kgolo. Ha ba sa tsebe seo o se nahanang kapa kamoo o ikutlwang kateng, ba ka se o thuse ho kokobetsa menahano kapa maikutlo a hao.

Ha ho se motho eo o ka buang le yena, ho na le mekgatlo e mengata e sebetsanang le batjha ba hlohang thuso, eo o ka e etelang. Ho molemo ho tobana le maikutlo a hao ho e na le ho a hatella. Ho hatella maikutlo ho ka o bakela boitshwaro bo sa thabiseng jwalo ka ho sebedisa dithethefatsi, jwala le ho ja haholo.

Tlhalano ya batswadi e ka o bakela kगतello ya maikutlo eo o eso kang o ba le yona. Ho molemo ho fumana mokgwa o nepahetseng wa ho sebetsana le kगतello ena ya maikutlo. O ka iphumanela mokgwa wa boithabiso o ka o natefelang.

[E qotsitse le ho hlophiswa ho *Dealing with your parents' divorce*, JS Kim, MA. Updated: Dec 2022]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO**

Bala le ho boha tema ena e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima manollo ya papatso le tshebediso ya puo.

TEMA YA D

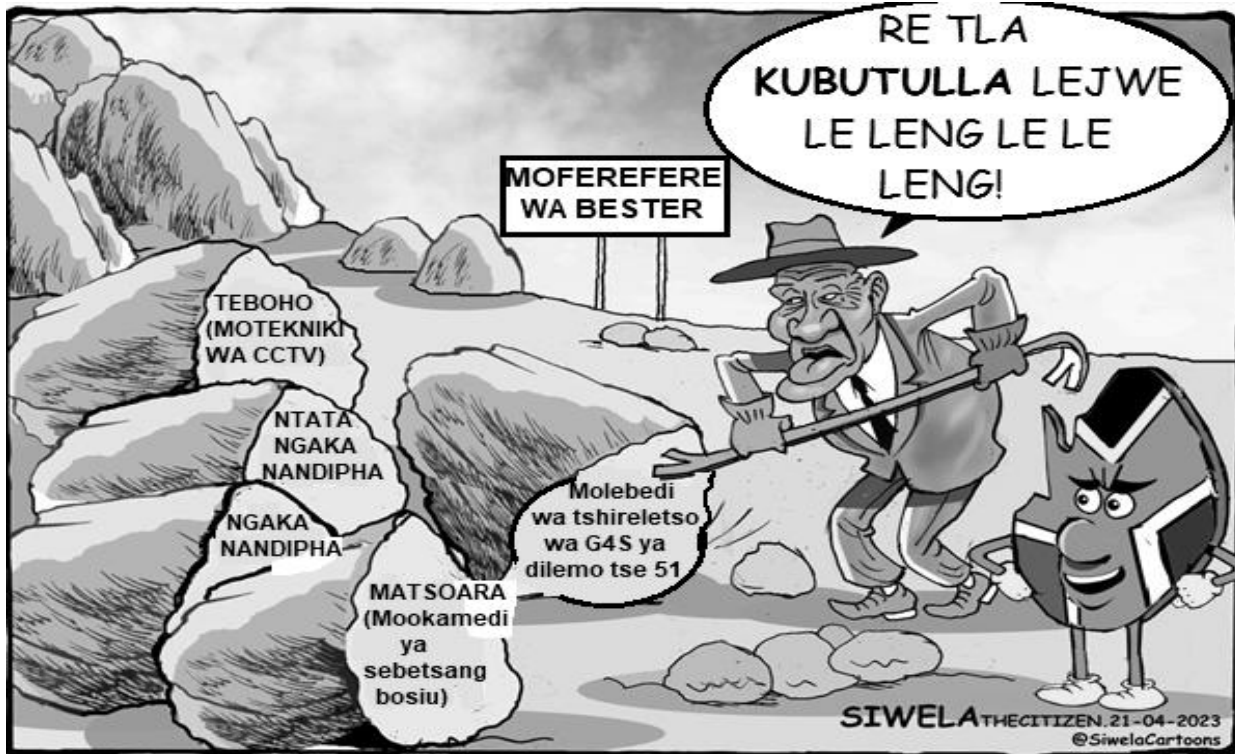
[Se qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa ho [google.com](https://www.google.com)]

- 3.1 Bolela mawa A MABEDI feela a sebedisitsweng papatsong. (2)
 - 3.2 Mohopolo wa sehlooho wa papatso ke ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
 - 3.3 Polelo ee, 'Tsoha borokong, batho ba kgema le dinako', e na le tshusumetso efe ho moreki? (2)
 - 3.4 Sepheo sa mmapatsi ke sefe ka ho sebedisa setshwantsho sa sefahleho se temeng? (2)
 - 3.5 Na o dumellana le mohopolo wa hore Wi-Fi e tla thusa ho boloka tikoloho e hlwekile? (2)
- [10]**

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha tema ena e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima manollo ya khathunu le tshebediso ya puo.

TEMA YA E

[Se qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa ho [google.com](https://www.google.com)]

- 4.1 Bolela moferefere o bakilweng ke Bester khathunung. (1)
- 4.2 Folakga e hlahang khathunung e emetse eng? (1)
- 4.3 Hobaneng ha mokhathunu a sebedisitse mongolo o ntshofaditsweng lentsweng lee, '**kubutulla**' puong ya motho ya khathunung? (2)
- 4.4 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela. Tshehetsa karabo ya hao.

Mokhathunu o sebedisitse folakga ya naha ho bontsha maikutlo a ho ...

 - A kgena.
 - B thaba.
 - C sarelwa.
 - D makala.
- 4.5 Manolla phogo khathunung ena. (2)
- 4.6 Hlalosa setiriothaepe se totobaditsweng khathunung ena. (2)

[10]

POTSO YA 5: PROSA – TLOTLONTSWE LE DIBOPEHO TSA DIPOLELO

5.1 Bala tema e latelang, o nto araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA F**DITHUTO TSA MMETSE LE SAENSE DI BULA DITSELA**

Moithuti ya phethetseng lengolo la materiki, Ntaoleng Moshe, ke e mong wa baithuti ba bangata ba pasitseng Mmetse le Saense ka matshwao a hodimodimo. Ntaoleng o boletse ka katleho ya hae dithutong tsena tse pedi e mo fileng monyetla wa ho ya ithutela dithuto tsa dikhomphutha yunivesithing. O re o ikemiseditse ho ithutela lekala la *Computer and Electronic Engineering* 5 ka sepheo sa ho iphumana a ikakgetse ka setotswana ho bopa tshebediso ya marangrang a tla sebediswa ho tswela setjhaba molemo. O boletse ha katleho ya hae e itshetlehile ho sebetseng ka thata le ka tiisetso esita le tshehetso eo a ileng a e fuwa ke mme wa hae eo a neng a mo kgothatsa le ho mo fa nako le sebaka sa ho ithuta leha e ne e le motswadi ya mong, ya 10 siilweng ke molekane ha yena a sa le monyenyanane. O re thuto ya Mmetse ke e nngwe ya dithuto tseo a di ratileng hobane e mo fadimehisitse le ho atolosa tjhadimo ya bophelo le ho lekodisa bokamoso ba hae ka botebo. O re lekunutu ke ho thabela le ho ithabisa ka ho ithuta. Ntaoleng o re o leboha mme wa hae leetong lena la thuto le katleho eo a e fihletseng kajeno. 15 Tshebediso ya dikhomphutha e ke ke ya qojwa nakong e tlang bophelong.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa koranteng ya *Re a betla*, Hlakola 2022:2]

- 5.1.1 Hlwaya ntlhakemo ya mongodi ka tema ena. (2)
- 5.1.2 Ntaoleng o susumeditse ke eng ho kgetha ho ithutela lekala la *Computer and Electronic Engineering*? (2)
- 5.1.3 Hlalosa moelelo o patehileng polelwaneng ena, 'a ikakgetse ka setotswana'. (2)
- 5.1.4 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho bua ka Mme temeng ee? (2)
- 5.1.5 Mongodi o sebedisitse kgetho ya lentswe 'ho ithabisa' moleng wa 14 ka sepheo sefe? (2)
- 5.1.6 Na ho nepahetse hore Ntaoleng a behe katleho ya hae ho motswadi a le mong? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.1.7 Na o dumellana le mohopolo wa hore bana ba siilweng ke bontata bona ba atleha ho feta bana ba ntseng ba na le bontata bona bophelong? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

5.2 Bala le ho boha tema e latelang ebe o araba dipotso tse tla latela.

TEMA YA G

[Se qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa ho [google.com](https://www.google.com)]

5.2.1 Lokisa diphoso tsa mopeleto le puo polelong e latelang. Sehella dikarabo tsa hao mola.

'Ke irutile mosebetsi ona ha holo.'

(2)

5.2.2 Ke maikutlo afe a iponahatsang sefahlehong sa ngwanana ya temeng? Tshehetsa karabo ya hao.

(2)

5.2.3 Sepheo sa mongodi ke sefe ka tema ee?

(2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80